

Latvijas Universitāte

Latvian University

Латвийский Университет

INESIS FELDMANIS

INESIS FELDMANIS

ИНЕСИС ФЕЛДМАНИС

Latvijas ārpolitiskā stratēģija
Eiropas starptautiskajā situācijā
20. gs. 30. gados

Latvia's foreign policy strategy
in the context of the international
situation of Europe in the 1930s

Внешиполитическая стратегия Латвии
в контексте европейских международных
отношений

/ 30-ые годы 20-го века /

Habilitācijas darbu kopsavilkums
Abstracts of research conducted toward
a D. hist. hab.

Резюме кандидатской работы

Rīga 1994

Darba autors: Inesis Feldmanis
Latvijas Universitātes docents

Author: Inesis Feldmanis
docent of Latvian University

Автор: Инесис Фелдманис
доцент Латвийского университета

Darba raksturs: publikāciju kopa
Character of the research work: a group of publications

Zinātnes nozare: Vēstures zinātne
apakšnozare: vispārējā vēsture

Field of knowledge: history
speciality: general history

Научная область: историческая наука
специальность: всеобщая история

Recenzenti: vēstures habilitētais doktors
Alberts Varšlavāns
Latvijas Universitātes profesors

tiesību habilitētais doktors
Ditrihs A. Lēbers
Kīles universitātes profesors

vēstures habilitētais doktors
Valdis Bērziņš
Zinātņu Akadēmija

Opponents: Alberts Varšlavāns, Doct.hist.hab.,
professor of the Latvian University

Ditrich A. Loeber, Doct. jur. hab.,
professor of the Kiel's University

Valdis Bērziņš, Doct. hist. hab.,
Academy of Sciences

Оппоненты: кабылтированнй доктор историк
А. Варславанс, профессор Латвийского
университета

кабылтированнй доктор прав
Д.А. Лебер, профессор Кильского
университета

кабылтированнй доктор историк
В. Берзиньш, Академия наук

Habilitācija notiks Latvijas Universitātes promocijas un
habilitācijas padomē vēstures nozarē (Rīgā, Brīvības
bulvārī 32) 1994. gada 8. septembrī plkst. 15⁰⁰

Habilitation will take place in the Doctorate Board on
History of the Latvian University (Rīga, Brīvības avenue,
32) in 1994, September 8, at 15⁰⁰

Кабылтация состоится в Совете Латвийского университета
по промоции и кабылтации по специальности "история"
/ Рига, Бульвар Бривибас 32 / 8 сентября 1994 года в 15⁰⁰

Padomes priekšsēdētājs:

(Vēstures habilitētais doktors
profesors A. Varslavāns)

Chairman of the Board:

(Doct. hist. hab., professor
A. Varslavāns)

Председатель совета:

/ Кабыл. докт. ист. профессор
А. Варславанс /

Habilitācijai izvirzītajos pētījumos ir aplūkota Latvijas ārpolitiskā stratēģija Versaļas sistēmas krīzes un sabrukuma apstākļos. Par savu galveno mērķi autors uzskata parādīt, cik sarežģītā un nelabvēlīgā situācijā Latvijas diplomātijai vajadzēja darboties un mēģināt aizstāvēt valsts neatkarību. Tas bija laika posms, kas izslēdza ilgstošu mieru: periods starp diviem pasaules kariem, Otrā pasaules kara priekšvakars. Tas bija laiks, kad saasinājās pretrunas starp demokrātiem un totalitārajiem režīmiem. Tieši totalitārās lielvaras pieņēma 1939. gadā liktenīgos lēmumus, kas ierāva Eiropu jaunā karā.

Cits svarīgs mērķis autors skatījumā ir atsegt Latvijas kā mazas valsts pakļauto vietu Eiropas starptautisko attiecību sistēmā, kas īpaši skaidri atklājās 30. gadu otrajā pusē. Tautas Savienības politiskās krīzes padziļināšanās, Krievijas (PSRS) atgriešanās "Eiropas koncertā", Vācijas spēka pieaugums un pretenziju palielināšanās pret Versaļas sistēmu sašaurināja jau tā niecīgās mazo valstu iespējas ietekmēt "lielo politiku". Starptautiskajā arēnā sāka atklāti dominēt vienīgi klajš spēks. Starptautiskās attiecības bija pilnīgi atgriezušās vecajā, ierastajā gultnē. Eksperiments ar Tautu Savienību, kurai vajadzēja nodrošināt pāreju no valstu tradicionālās varas politikas uz kvalitatīvi jaunu pakāpi - visu valstu sadarbību miera nodrošināšanā, pavisam noteikti bija cietis fiasko.

Habilitācijas darbu kopas trešais mērķis ir noskaidrot, cik efektīva bija Latvijas diplomātijas darbība 30. gados, kādi bija tās priekšstati par valsts nacionālās drošības garantēšanu.

Šo mērķu sasniegšana bija saistīta ar vairāku konk-

rētu uzdevumu izpildi. Autoram vajadzēja:

- 1) izanalizēt tos faktorus starptautiskajās attiecībās, kas noteica vispārējo situāciju Baltijas telpā 30. gados;
- 2) atsegt Latvijas ārpolitikas vispārējās tendences 30. gadu vidū un otrajā pusē;
- 3) izvērtēt Baltijas Antantes lomu Latvijas ārpolitikā, atklāt šīs savienības dezintegrējošos faktorus;
- 4) noskaidrot Baltijas jautājuma vietu lielvalstu politikā 1939. gadā;
- 5) izsekot vācu faktora ietekmētās izpausmes Latvijas ārpolitikā.

Problēmas izpētes līmenis.

Latvijas ārējā politika 30. gados ir samērā plaši pētīta. Daudzas šīs tēmas problēmas ir analizētas vairāku vēsturnieku (A. Stranga, E. Andersons, G. fon Rauhs, R. Āmanis, V. Sīpols, A. Varslavāns, K. Počs u. c.) darbos. Taču viņu uzmanības centrā neatrodas tieši Latvijas ārpolitiskā stratēģija Eiropas starptautiskajā situācijā. Pavisam maz ir speciālu darbu (neskaitot autora publikācijas), kuros šī problēma būtu galvenais izpētes objekts.

Latvijas ārējā politika 30. gados ir pētīta no dažādām pozīcijām. Izpētes procesā vēsturnieki ir izmantojuši specifiskas metodes un paņēmienus, kā arī vadījušies no atšķirīgām vispārējām nostādnēm, kritērijiem un vērtībām. Nereti viņu izvirzītais skatījums ir stipri politizēts un apzināti tendenciozs. Īoti atšķirīgs bieži vien ir arī konkrēto ārpolitikas problēmu risinājums.

Vēstures literatūrā par Latvijas ārējo politiku 30. gados ir pārstāvētas vairākas koncepcijas, kuru vidū kā visvienpusīgākā, vispolitizētākā un vistendenciozākā izdalās padomju

vēsturnieku (Sīpols V. u. c.) izvirzītā koncepcija. Viņu darbos Latvijas ārpolitiskā darbība ir aplūkota un vērtēta no Maskavas viedokļa un caur tās interešu prizmu. Vadoties no marksisma proponētā šķiriskā principa un tendenciozi atlasot faktisko materiālu, padomju autori centās pierādīt Latvijas ārpolitiskā kursa un orientācijas nesakritību ar latviešu tautas nacionālajām interesēm un raksturoja to kā prettautisku. Turpretī Krievijas (PSRS) politiku Baltijā, kura bija viena no galvenajām Latvijas neatkarības apdraudētājām, viņi apzināti idealizēja un mēģināja iztēlot kā atbilstošu latviešu tautas centieniem. Raksturīga viņu uzskatu iezīme bija Vācijas ietekmes pakāpes Latvijā un "vācu briesmu" pārspilēšana, kā arī Krievijas un Vācijas noziedzīgo darījumu uz Austrumeiropas valstu rēķina noklusēšana.

Krasi atšķirīga ir trimdas latviešu vēsturnieku (E. Andersons, E. Dunsdorfs, J. Zalmenis, A. Balodis u. c.) koncepcija, kuras kopējā iezīme (līdzās atšķirībām Latvijas ārpolitikas atsevišķu problēmu risinājumā) ir Latvijas ārpolitiskās darbības novērtējums caur latviešu tautas nacionālo interešu prizmu. No trimdas vēsturniekiem vislielāko ieguldījumu Latvijas ārpolitikas vēstures izpētē neašaubāmi ir devis E. Andersons, kas 80. gadu pirmajā pusē nopublicēja divsējumu monogrāfiju "Latvijas vēsture. Ārpolitika". Šī darba raksturīgākā īpatnība ir tā, ka autors, aplūkojot Latvijas ārpolitisko darbību, plaši pārstāsta dažādus avotus, nereti pat necenšoties izskaidrot tajos sastopamās pretrunas un neatbilstību vērtējumos. Acīmredzot tieši izvēlētā metode traucēja E. Andersonu izveidot noteiktāku un skaidrāku uzskatu sistēmu par Latvijas ārpolitiku starpkaru periodā. Iebildumus izraisa arī autora attieksme pret Krievijas Baltijas politiku 30. gadu vidū. Liekas, ka viņš reizēm nostājas šīs politikas idealizācijas pozīcijās.

Patstāvīgas koncepcijas iezīmes var saskatīt arī Rietumu (vācu, angļu, somu, amerikāņu) autoru (R. Amanis, G. fon Rauhs u. c.) darbos par Latvijas vēsturi starpkaru periodā. Parasti šie vēsturnieki pēta Latvijas (Baltijas valstu) ārpolitiku uz plaša starptautisko notikumu fona. Viņi mēģina parādīt to ietekmi, kādu uz Baltijas valstu starptautisko stāvokli un drošību atstāja lielvalstu politikas ģenerētās tendences starptautiskajās attiecībās 30. gados. Šī svarīgā aspekta izpētē Rietumu autoru ieguldījums nav noliedzams. Taču, no otras puses, viņiem nereti neizdodas pilnīgi adekvāti atspoguļot Latvijas, Igaunijas un Lietuvas reakciju uz to vai citu lielvalstu izvirzīto priekšlikumu. Zināmus sarežģījumus šajā ziņā rada visai ierobežotā baltiešu izcelsmes avotu izmantošana.

Kopš 80. gadu beigām Latvijā veidojas nosacīti jauna koncepcija par valsts ārpolitiku starpkaru periodā. Vairāki Latvijas vēsturnieki (A. Stranga, I. Feldmanis u. c.) mēģina, izmantojot jaunus avotus un Rietumu un trimdas latviešu autoru pozitīvo pieredzi, vispusīgi izpētīt šo problēmu, pievēršot īpašu uzmanību ārpolitiskās stratēģijas jautājumiem, lielvalstu politikas analīzei Baltijā, personību lomai Baltijas valstu ārpolitikas realizēšanā utt. Netiek atstāta novārtā arī Latvijas ārpolitiskās vadības pieņemto lēmumu adekvātuma pārbaude un alternatīvo risinājumu meklējumi. Svarīga jaunās koncepcijas iezīme ir K. Ulmaņa autoritārā režīma ārpolitiskā kursa kritiski analītisks novērtējums, vadoties no valsts drošības nostiprināšanas un politiskās neatkarības saglabāšanas interesēm.

Avotu bāze.

Habilitācijai izvirzītie pētījumi ir sarakstīti, pamatojoties uz plašu avotu klāstu. Autors ir izmantojis visas galve-

nās avotu grupas : arhīvu materiālus, publicētos dokumentus, statistikas krājumus, presi un atmiņas. Pēc izcelsmes tie ir dažādi (latviešu, krievu, vācu utt.) avoti, kas deva iespēju plaši pielietot salīdzinošo metodi, iztirzājot atsevišķus izvēlētās tēmas aspektus.

Vislielākā nozīme izvēlētās tēmas izpētes procesā bija nepublicētajiem dokumentiem, kuri apzināti Latvijas Valsts Vēstures arhīvā. Autors plaši izmantoja Ministru kabineta, Ārlietu, Iekšlietu, Tieslietu un Sabiedrisko lietu ministriju, vācbaltiešu organizāciju, K. Ulmaņa, V. Muntera un citu fondu materiālus. Daudzi no tiem tika pirmo reizi ieviesti zinātniskajā apgrozībā. Balstoties tieši uz šiem materiāliem ir arī risinātas visas tēmas svarīgākās problēmas. Tie deva iespēju izsekot Latvijas ārpolitikas attīstībai un fiksēt izmaiņas ārpolitiskās darbības virzienos un formās.

Kvalitatīvi jaunu pakāpi tēmas izpētē nodrošināja Vācijas ārlietu ministrijas Politiskā arhīva (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts) materiālu izmantošana. Neaizvietoājama izrādījās informācija, kuru saturēja Auswärtiges Amt'a vadošo ierēdņu dienesta atzīmes un instruktīvās vēstules, ministrijas IV (Baltijas un Skandināvijas valstu) nodaļas vadības ikgadējie pārskati, kā arī vācu sūtņu Rīgā telegrammas, regulārie politiskie ziņojumi un darbības pārskati. Pamatojoties uz šiem dokumentiem autors varēja precīzi raksturot, Vācijas Baltijas politiku, vispusīgi izanalizēt vācu un latviešu attiecību mezgla punktus. Lietderīgi bija arī uzzināt Berlīnes viedokli par Latvijas vispārējo ārpolitisko orientāciju, izdibināt tās nostāju pret Rīgas ārpolitikas konkrētajiem soļiem. Kā arhīvu nepublicēto materiālu būtisks papildinājums kalpoja publicētie diplomātiskie dokumenti. Habilitācijai izvirzītajos pētījumos plaši izmantoti šādi dokumen-

tu krājumi: Akten zur deutschen Auswärtigen Politik, Documents on British Foreign Policy, Документы внешней политики СССР, Гол кризиса un citi.

Publikāciju kopas saturs un galvenie secinājumi.

Publicētajos darbos ir izvirzītas priekšplānā četras savstarpēji cieši saistītas tēmas: Latvijas ārpolitiskā stratēģija 30. gados; Baltijas jautājums trīs lielvalstu sarunās 1939. gada pavasarī un vasarā; Molotova-Ribentropa pakts un Latvija; kā arī vācu faktors Latvijā Otrā pasaules kara sagatavošanas un sākuma posmā. Visas šīs problēmas ir aplūkotas Eiropas starptautisko notikumu kontekstā, kas ļauj Latvijas ārpolitisko darbību atspoguļot kā orgānisku starptautisko attiecību sistēmas elementu. Atsevišķos gadījumos autors pievēršas Latvijas ārpolitiskās vadības pieņemto lēmumu adekvātuma analīzei un alternatīvo risinājumu meklējumiem. Vairāki minēto tēmu jautājumi ir iztirzāti historiogrāfiskā aspektā. Šāda pieeja dod iespēju tuvo ties kvalitatīvi jaunam stāvoklim Latvijas ārpolitikas vēstures izpētē.

I. Latvijas ārpolitiskā stratēģija 30. gados. Šo daudzšķautņaino tēmu autors pirmo reizi vēstures literatūrā risina kompleksīdivos līmeņos. Vispirms ir mēģināts noskaidrot Latvijas ārpolitikas vispārējo orientāciju un izvirzītās "pamatvērtības", kā arī izanalizēt to, kas ārpolitikas jomā tika paveikts, lai saglabātu valsts neatkarību. Līdztekus tam publikācijās ir izvērtēti arī Latvijas diplomātu priekšstati par nacionālās drošības garantijām, atsegta viņu attieksme pret dažādiem iespējamem valsts starptautiskās drošības nostiprināšanas variantiem.

Izvērtējot Latvijas ārpolitiskās darbības rezultātus

20. gados neatkarības nodrošināšanas aspektā, autors izvirza secinājumu, ka Latvijas diplomātija nevarēja lepoties ar spožiem panākumiem. Iegūtas bija vispārēja rakstura drošības garantijas (Tautu Savienības un Briāna-Keloga pakti), noslēgta aizsardzības aliance ar Igauniju. Taču dienas gaismu neieraudzīja ne "mazā", ne "lielā" Baltijas savienība. Uz papīra palika arī dažādie Austrumu Lokarno (lielvalstu garantiju līgumi) projekti. Latvijas drošība nebija pietiekami "pārapirošināta" un to vairāk šajā laikā garantēja Baltijas jūras reģiona lielvalstu (Krievijas, Vācijas un Polijas) nosacīts spēku līdzsvars. Sava loma, protams, bija Anglijas un Francijas kā status quo lielvalstu nostājai, lai gan to ieinteresētība Latvijas, arī Lietuvas un Igaunijas neatkarības nostiprināšanā ne tuvu nebija tik liela kā to bija iedomājušies Latvijas ārpolitikas vadītāji. Baltijas valstu stāvokli stabilizēja (it īpaši attiecībā ar Krieviju) arī Veimāras republikas ekonomiskās intereses un vācu-poļu antagonisms.

Svarīgs ir jautājums, vai tomēr Latvija kopā ar sava reģiona valstīm nevarēja šajā laikā atrisināt drošības problēmu? Situācija, kāda bija izveidojusies pēc Pirmā pasaules kara, vismaz vienā ziņā bija labvēlīga Latvijai un citām Austrumeiropas jaunajām valstīm. Tā nodrošināja šīm valstīm zināmu handikapu pret potenciāli galvenajiem apdraudētājiem - Krieviju un Vāciju, kas bija stipri novājinātas. Taču šīs valstis neprata izmantot iegūtās priekšrocības un izniekoja sev atvēlēto laiku daudzos nevajadzīgos strīdos. Tās nepanāca savas ārpolitiskās darbības koordināciju, nerunājot nemaz par kopīgas alianses izveidi. DezinTEGRĒJOŠIE faktori šo valstu attiecībās izrādījās jūtami spēcīgāki par vienojošajiem elementiem. Drošības problēma reģionā palika neatrisināta, bet "varas vakuums" neaizpildīts.

30. gadu sākumā ievērojami mainījās starptautiskā situācija. Pakāpeniski izzuda faktori un priekšnoteikumi, kas bija Versaļas miera pamatā: novājinātā Vācija un Krievijas izslēgtība no Eiropas politikas. Lhas lielvalstis, kas arvien jūtami nostiprināja savu militāro potenciālu un starptautiskās pozīcijas, izdevīgā momentā varēja "saberzt" Austrumeiropas valstis kā relatīvu "varas vakuumu".

Publicētajos pētījumos autors lielu uzmanību ir veltījis tieši to jauno faktoru analīzei starptautiskajās attiecībās, kas būtiski ietekmēja vispārējo situāciju Baltijas telpā (nacistu nākšana pie varas Vācijā, Polijas "izlīgums" ar Vāciju, Krievijas aktivitātes) un aktualizēja trīs Baltijas valstu savienības nodibināšanas ideju. Netradicionāli ir vērtēta 1934. gada rudenī izveidotās Baltijas Antantes darbība. Lai gan nav noliegta šīs savienības pozitīvā nozīme, tomēr priekšplānā ir izvirzīta tās "iekšējā vājuma" kritika ar norādēm uz alternatīvu risinājumu iespējām. Ideāls variants autora skatījumā būtu bijis, ja tiktu panākts Polijas un Lietuvas izlīgums pirms vai īsi pēc Baltijas valstu savienības līguma parakstīšanas. Tādā gadījumā jūtami pieaugtu Baltijas Antantes pilnveidošanas iespējas, to varētu paplašināt, vai pārvērst par militāru savienību. Šī savienība varētu kļūt par īstu stabilizācijas un drošības faktoru reģionā, veidojot spēku ar kuru nopietni vajadzētu rēķināties lielvalstīm.

Ievērojami precīzāk nekā līdz šim tas tika darīts vēstures literatūrā autors ir izanalizējis Latvijas ārpolitiskās vadības attieksmi pret Austrumu pakta dažādajiem projektiem un Baltijas valstu neitralizācijas ideju. Jaunā skatījumā ir parādītas arī Latvijas ārpolitikas vispārējās tendences 30. gadu vidū un otrajā pusē. Pēc autora vērtējuma, 1935. gada vasarā iezīmējās Latvijas relatīvs pagriezien Maskavas virzienā neitralitā-

izveidošanu pret Vāciju. Autors apskata katras lielvalsts nostāju un taktiku sarunās, kā arī raksturo to politikas mērķus Baltijā. Galvenie sociālējumi: Londona bija vairāk ieinteresēta "lielā alianses" izveidē un status quo saglabāšanā Austrumeiropā nekā Maskava. Pēc būtības Krievija bija revizionistiska valsts. Tās politiku Baltijā noteica nevis savas drošības nostiprināšanas apsvērumi, bet gan ekspansionistiski mērķi.

Trīspusīgajās sarunās plaši tika apspriests jautājums par garantijām Baltijas valstīm. Latvijai bija noraidoša nostāja pret triju lielvalstu iespējamām garantijām Maskavas izvirzītajā variantā, kas paredzēja palīdzību agresijā cietušai valstij bez tās piekrišanas. Latvijas valdība uzskatīja šīs garantijas par iegantu Krievijas izplānotajai Baltijas valstu okupācijai. Pēc tās ieskatiem, kara gadījumā ar Vāciju, Anglija un Francija neverētu sniegt būtisku palīdzību Baltijas valstīm. Kā vienīgais garantētājs paliktu Maskava, kas arī izlemtu, kad Latvija un Igaunija būtu apdraudētas. Šādā situācijā ārlietu ministrs V. Munters bija pārliecināts, ka Latvijai ir iespējams pieņemt vienīgi neitralitātes garantijas, ja tās nodrošina Krievija, Anglija, Francija un arī Vācija. Taču iegūt šādas garantijas nebija reāli.

Lielvalstu nostāja Maskavas sarunās liecināja, ka Baltijas valstis sāka zaudēt patstāvīga starptautisko attiecību subjekta "statusu". Tās jau bija kļuvušas gandrīz vai vienīgi par lielvalstu politikas objektu.

3. Molotova-Ribentropa pakts un Latvija. Šī tēma publicētajos pētījumos ir aplūkota historiogrāfiskā aspektā. Autors ir kritiski izvērtējis vairākas vēsturnieku koncepcijas par atsevišķiem Molotova-Ribentropa pakta priekšvēstures jautājumiem. Šāda metode dod iespēju labāk izcelt tēmas "strādīgās" problēmas un atsegt Krievijas un Vācijas vienošanās noziedzīgo būtību. Molotova-Ribentropa pakts bija

kara, dalīšanas un iznīcības pakts, kam grūti sameklēt analogu Eiropas jaunākajā vēsturē. Tas iededza "zaļo gaismu" Otrajam pasaules karam un pavēra Krievijai ceļu uz Rietumiem.

Molotova-Ribentropa pakts paredzēja, ka Latvija kopā ar Somiju un Igauniju tiek "atdota Krievijai". Līdz ar to stipri izmainījās tās vieta Austrumeiropas starptautisko attiecību sistēmā. Apstākļos, kad bija iesācies Eiropas karš, likvidēta Polijas valsts un radīti nepieciešamie priekšnoteikumi Krievijas agresīvo nodomu īstenošanai Baltijā, Latvijai jūtami tika apgrūtināta iepriekšējās uz neitralitāti orientētās ārpolitiskās līnijas turpināšana, stipri samazinājās arī diplomātiskās manevrēšanas iespējas. Faktiski Latvija bija nonākusi bezizejas stāvoklī. Tās liktenis bija izlēmts. Latvijas valsts neatkarības likvidēšana bija vairs tikai laika jautājums.

Šajā sarežģītajā starptautiskajā situācijā Latvijas ārpolitiskā vadība nebija savu uzdevumu augstumos. Lai gan tās rīcībā bija informācija par 23. augusta slepenā protokola saturu, tā pietiekami intensīvi nemeklēja valsts neatkarības saglabāšanas iespējas. Latvijas ārpolitikas kursā sāka dominēt "nolemtības elements", noslīde pa "horizontālo līniju" Austrumu virzienā, piekāpšanās Krievijas spēka spiedienam.

4. Vācu faktors Latvijā Otrā pasaules kara sagatavošanas un sākuma posmā. Habilitācijai izvirzītajās publikācijās ir aplūkotas dažādas vācu faktora ietekmētās izpausmes Latvijas ārpolitikā: Vācijas Baltijas politika, Vācijas un Latvijas attiecības, Vācijas ekonomiskā un politiskā ietekme Latvijā, K. Ulmaņa autoritārās vadības "antivācu pasākumi", vācbaltiešu darbība, viņu izceļošana u. c. Visu šo minēto problēmu risinājums parāda, cik liela ietekme un variācijas bija vācu faktoram Latvijas vēsturē starpkaru periodā.

Pētot šo tēmu, autors izvirza vairākas netradicionālas

nostādnes. Piemēram, jautājumā par Vācijas Baltijas politiku, tās mērķiem. Pasvitrojot, ka Krievija un Vācija bija galvenie potenciālie pretendenti uz Baltijas telpu, autors uzskata, ka līdz 30. gadu otrajai pusei Vācija nebija militāras varas faktors Eiropā un Baltiju šajā laikā okupēt varēja vienīgi Krievija. Pat Latvijas ārpolitiskā vadība 30. gadu sākumā un vidū nereti neadekvāti novērtēja Vācijas reālos draudus. Faktiski līdz Molotova-Rībentropa pakta noslēgšanai Berlīnes apsvērumos par Baltijas politiku atklāts palika jautājums: kad, kādā veidā un cik lielā mērā tiks aizskarta Baltijas valstu suverenitāte.

Vairākas publikācijas ir veltītas vācbaltiešu izceļošanai. Autors apskata šo Latvijai tik liktenīgo un nelaimi vēstījošo notikumu Vācijas Heim-ins-Reich Politikas ietvaros. Liela uzmanība ir veltīta arī Berlīnes "specifisko" apsvērumu izvērtēšanai, kāpēc tika pieņemts lēmums tieši par vācbaltiešu "atgriešanos reihā". Autors ir pārliecināts, ka vācbaltiešu izceļošana bija Latvijai neatsverams zaudējums. To atstāja "tautas grupa", kas bija veikusi nenovērtējamu kultūras darbu. No Latvijas aizbrauca izglītotākā un ar iniciatīvu bagātākā iedzīvotāju daļa. Daudzi vietējie vācieši bija vadošie speciālisti dažādās ekonomikas, veselības aizsardzības un citās nozarēs. Līdz ar viņu izceļošanu Latvijā sāka veidoties "intelektuālais vakuums".

Publikāciju aprobācija.

Par habilitācijai izvirzītajos pētījumos risinātajām problēmām ir nolasīti referāti starptautiskās konferencēs Rīgā (1988., 1990., 1991., 1993.), Tallinā (1989.), Travemindē (1989.), Gētingenā (1989.), Parīzē (1992.) un Oldenburgā (1992.). Publicēti darbi ir vērtēti vairākās recenzijās. Izpētes procesa gaitā iegūtie rezultāti ir izmantoti lekcijuursos, kas tiek lasīti Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē.

The content and major conclusions of the body
of literature.

The published works have highlighted four mutually associated themes: Latvia's foreign policy strategy in the 1930s, the Baltic matter in the major power negotiations in the spring and summer of 1939, the Molotov-Ribbentrop pact and its relation to Latvia, and the German factor in Latvia in the immediate pre-war period and the early years of the war. All of these matters are reviewed in the context of international events, which allows the reader to see Latvia's foreign policy as an organic and integrated element of the system of international relations. At times the author has provided an analysis of the extent to which decisions taken by the Latvian foreign policy leadership were appropriate, and he has offered ideas about possible alternatives to the decisions which were taken. Several matters which are associated with the cited themes have been reviewed from a historiographic perspective. This permits a qualitatively new approach to the research of Latvian history.

I. Latvia's foreign policy strategy in the 1930s. The author approaches this multi-faceted topic for the first time in the body of historical literature, and reviews it on two levels: first, he has tried to determine the overall orientation and value system of Latvian foreign policy, and second, he has analyzed the foreign policy actions which attempted to preserve the independence of the Latvian state. At the same time, the author provides an evaluation of the concepts held by Latvian diplomats with respect to national security and their attitude toward various potential schemes for strengthening international security.

What was the starting point for Latvia in the early

1930s? What had it accomplished in the international arena in order to strengthen its security? In examining the results of Latvian foreign policy in the 1920s from this perspective, the author concluded that Latvian diplomacy could not brag of any particular accomplishments. General security guarantees had been obtained (the League of Nations, the Briand-Kellogg Pact), and a defense alliance with Estonia had been established. But neither the "small" nor the "large" Baltic Entente came to be. The various proposals for an Eastern Locarno (major power guarantees) also remained on paper. Latvian security was not sufficiently reinsured, and it was guaranteed mostly by the balance of powers among the three major countries of the Baltic Sea region (Russia, Germany and Poland). Naturally England and France, as supporters of the status quo in Europe, played their role, but they had much less interest in the independence of Latvia, Lithuania and Estonia than Latvia's foreign policy leadership assumed. The Baltic situation was also stabilized to some extent (especially with respect to Russia) by the economic interests of the Weimar Republic and the antagonism between Germany and Poland.

It is important to determine whether Latvia, along with neighboring countries, could nevertheless have resolved its security problems. The situation after World War I was favorable to Latvia and other small and medium-sized countries in Eastern Europe in that it gave them a certain handicap against their potential enemies, the now substantially weakened Russia and Germany. But the small countries failed to take advantage of the opportunities with which they had been presented and wasted much time in various unnecessary quarrels. They failed to coordinate their foreign policy activities, let alone establish a common alliance. Disintegrating aspects of the relationship among these

nations proved greater than any unifying elements. The security problem for the region remained unresolved, and the power vacuum which existed in the region remained unfilled.

In the early 1930s, the international situation underwent considerable change. The factors and conditions on which the Versailles system was based (Germany's weakness and Russia's exclusion from European affairs) began to disappear. Both Russia and Germany visibly increased their military potential and strengthened their international standing waiting for the day when they could destroy the nations of Eastern Europe in the name of filling the relative power vacuum which existed.

The author has devoted extensive attention to analysis of the new factors in international relations which deeply influenced the overall situation in the Baltic region (the rise of the Nazis in Germany, the "rapprochement" between Poland and Germany, Russia's actions) and which finally prodded the Baltic Republics into establishing the Baltic Entente. The work of the Entente, which was established in the fall of 1934, is evaluated from non-traditional perspective. Even though the author does not deny that the Entente had a certain positive significance, he nevertheless emphasizes the internal weakness of the body, offering various possibilities for alternative actions by the Entente. The author feels that the Entente would have had a much better chance for survival if Poland and Lithuania had settled their affairs before or shortly after the establishment of the Entente. Then the Entente could have been much more active, perhaps even becoming a military alliance and a true factor of stability and security in the region - a force which the major powers would have had to take into account.

The author provides a more thorough analysis than has

been available heretofore of the attitude which Latvia's foreign policy leadership took with respect to the various proposals of Eastern Pact and the neutralization of the Baltic Republics. A new look is also taken at the general tendencies of Latvian foreign policy in the mid- and late 1930s. The author believes that in the summer of 1935, Latvia took a conditional turn toward Moscow within the context of Latvia's policy of neutrality, and this position continued until the spring of 1938, when Greater Germany was established. As a result of the Munich conference, Latvia became more pro-German than pro-Soviet.

Other important changes occurred in Latvia's international status and foreign policy in 1933. Latvia began to gradually distance itself from the League of Nations, rejected the principles of collective security, and announced a policy of absolute neutrality. This was an inadequate and erroneous decision, because it did nothing to improve Latvia's standing in the rapidly changing international situation. Latvia should not have yielded to Sweden's pressure at a time when Stockholm, in an attempt to free itself of the international obligations put upon it by Paragraph 16 of the League of Nations statutes (including obligations toward the eternally threatened Baltic Republics), was implementing policies which were egoistic, to put it mildly. But Sweden was not the only country which was scared off by the insecure geopolitical situation of Latvia, Estonia and Lithuania.

In the spring of 1939, major power politics set off along a course which was clearly dangerous to the Baltic Republics. Hitler's decision to resolve the "Polish matter" by military means, Stalin's decision not to defend Poland, and England's inability to offer effective help to Poland and the Baltic States -

all this led to a situation where Russia's and Germany's aggressive intentions in the Baltic Republics could be carried out. Now Latvia, Lithuania and Estonia had no hope of maintaining full independence, regardless of what policies they adopted from then on.

2. The Baltic matter in the major power negotiations in the spring and summer of 1939. Several research works have addressed the British, Russian and French negotiations which attempted to establish a grand alliance. The author looks at the position and strategy of each country separately and characterizes the political goals of the three countries in the Baltic region. The major conclusions: London was more interested in establishing the alliance and maintaining the status quo in Eastern Europe than was Moscow. Essentially Russia was a revisionist and aggressive country. Its policies in the Baltic Republics were dictated not by security issues, but rather by expansionistic intent.

The trilateral negotiations included considerable discussion of guarantees for the Baltic Republics. Latvia rejected such guarantees as proposed by Moscow, believing them to be an excuse for a Russian occupation of the Baltic Republics. The Ullmanis government believed that in the event of war with Germany, England and France would be unable to extend any assistance to the Baltic countries, leaving Moscow as the sole "guarantor", free to determine unilaterally when Latvia and Estonia might be "threatened". Foreign Minister V. Munters was convinced that given those conditions, Latvia could accept nothing but guarantees of its neutrality, and only if the guarantees were issued jointly by Russia, England, France and Germany. But that was simply not realistic.

The trilateral negotiations in Moscow illustrated the

fact that the Baltic Republics were losing their status as objects of international relations. Now they were simply pawns in the major power political game.

3. The Molotov-Ribbentrop pact and Latvia. This topic is treated from a historiographic perspective. The author has critically evaluated several historical ideas about events which led up to the Molotov-Ribbentrop pact. This method permits the author to better emphasize the "contentious" issues and to reveal the criminal nature of the Russian-German agreement. The Molotov-Ribbentrop agreement was a pact of war, separation and destruction which has no peer in contemporary European history. It opened the door for World War II and cleared Russia's way to move westward.

The Molotov-Ribbentrop pact provided that Latvia, Finland and Estonia be "turned over" to Russia. This considerably altered Russia's position in terms of international relations in Eastern Europe. At a time when the European war had begun, Poland had been liquidated, and conditions had been created for Russian aggression in the Baltic, Latvia could no longer hang on to its neutrality-based foreign policy, nor did it have any room to maneuver. In fact, Latvian diplomats were backed into a corner, their country's fate had been determined. The elimination of Latvian independence was now only a matter of time.

In this complicated international situation, Latvia's foreign policy leadership was not up to the task. Even though it knew of the 23 August secret protocol, it did not take sufficiently intensive steps to maintain the independence of the state. Latvia's foreign policy was dominated by the sense that Latvia was doomed, and the foreign policy leadership began a "horizontal slide" toward Moscow, yielding to increasing Russian pressure.

4. The German factors in Latvia in the immediate pre-war period

and the early years of the war. The author work reviews several matters associated with the German factor. Germany's Baltic policy, relations between Germany and Latvia, Germany's political and economic influence in Latvia, the "anti-German" undertakings of the authoritarian Ulmanis regime, the actions of Baltic Germans, their emigration/repatriation, et al. The way in which Latvia dealt with these issues demonstrated just how large a factor Germany played in Latvian interwar history.

In researching this topic, the author defends several non-traditional positions. On the matter of Germany's Baltic policy, for example, the author emphasize that Russia and Germany were the two countries which had the greatest designs on Baltic territory and accents the fact that until the second half of the 1930s Germany simply was not a military factor in Europe, and the only country which could have occupied the Baltic Republics was Russia. Even the Latvian foreign policy leadership in the early and mid-1930s exaggerated the German threat. The truth is that until the very last moment (the signing of the Molotov-Ribbentrop pact), Berlin had not decided when, how and to what extent the sovereignty of the Baltic Republics would be violated.

Many articles have been devoted to the emigration of Baltic Germans. The author reviews this fateful and unfortunate occurrence in the context of Berlin's Heimins-Reich-Politik, devoting much attention to the precise reason why the Baltic Germans were called to return to the Reich. He concludes that the repatriation of the Germans was a terrible loss for Latvia. A group which had done invaluable work in the area of culture had now left Latvia. These were the people with the highest education and best initiative in all Latvia. Many local Germans were leading specialists in economic, health care, defence and other fields. Their departure from Latvia left behind an intellectual vacuum.

Содержание совокупности публикаций и главные выводы.

В опубликованных работах на первый план выдвинуты четыре тесно взаимосвязанные темы: внешнеполитическая стратегия Латвии в 30-х годах; Балтийский вопрос на переговорах трех держав весной и летом 1939 года в Москве; пакт Молотова-Риббентропа и Латвия; немецкий фактор в Латвии в период подготовки Второй мировой войны и на ее начальном этапе. Все эти проблемы рассмотрены в контексте европейских международных событий, что позволяет отразить внешнеполитическую деятельность Латвии как органический элемент системы международных отношений. В отдельных случаях автор обращается к анализу адекватности решений внешнеполитического руководства и поисков альтернативных решений. Многие вопросы названных тем излагаются в историкографическом аспекте, что позволяет приблизиться к качественно новому положению в исследовании истории внешней политики Латвии.

I. Внешнеполитическая стратегия Латвии в 30-х годах. Эту многогранную тему автор впервые в исторической литературе решает комплексно на двух уровнях. Прежде всего делается попытка выявить общую ориентацию внешней политики Латвии и выдвинутые в ней приоритеты, как и проанализировать, что было сделано в области внешней политики для сохранения независимости государства. Наряду с этим в публикациях оцениваются представления латвийских дипломатов о гарантиях национальной безопасности, раскрыто их отношение к различным вариантам укрепления безопасности страны.

Оценивая итоги внешнеполитической деятельности Латвии в 20-х годах по обеспечению безопасности, автор делает вывод о том, что успехи были не слишком значительны. Достигнуты были гарантии безопасности общего характера /пакты Лиги наций и Бриана-Келлога/, заключен оборонительный союз с Эстонией. Однако так

и не удалось создать ни "малый", ни "большой" Балтийский союз. На бумаге остались и различные проекты Восточного Локарно /договоры о международных гарантиях/. Безопасность Латвии не была достаточно "перестрахована" и ее в это время в большей мере гарантировало условное равновесие сил России, Германии и Польши. Определенную роль играли, разумеется, позиция Англии и Франции, как государств статус кво, хотя их интерес в укреплении независимости Латвии, как и Литвы и Эстонии, был далеко не столь большим, как полагали руководители внешней политики Латвии. Положение государств Балтии /особенно в отношениях с Россией/ стабилизировало также экономические интересы Веймарской республики и германо-польский антагонизм.

Существенное значение имеет вопрос, не могла ли Латвия совместно со странами своего региона решить в эти годы проблему безопасности? Ситуация, которая возникла после Первой мировой войны была по меньшей мере благоприятна для Латвии и других молодых восточноевропейских государств. Она обеспечивала этим государствам определенный гандикап в отношении государств, которые представляли для них главную угрозу - России и Германии, в виду их сильного ослабления. Но молодые государства не сумели использовать эти преимущества и потратили предоставленное им время в многочисленных ненужных спорах. Они не добились координации своих внешнеполитических усилий, не говоря уже о создании общего союза. Дезинтегрирующие факторы в отношениях между этими странами оказались значительно сильнее объединяющих элементов. Проблема безопасности региона осталась нерешенной, а "вакуум власти" незаполненным.

В начале 30-х годов международная ситуация значительно изменилась. Постепенно теряли свою силу те факторы и предпосылки, которые составляли основу Версальского мира: ослабление

Германия и отключение России от европейской политики. Обе державы, которые все более укрепляли свой военный потенциал и международные позиции, могли в удобный для них момент стереть молодые страны Восточной Европы как относительный "вакуум власти".

В опубликованном исследовании автор большое внимание уделил анализу тех новых факторов в международных отношениях, которые существенно изменили обстановку в Балтийском пространстве /приход нацистов к власти в Германии, "примирение" Польши с Германией, активизация России/ и актуализировали идею создания союза трех государств Балтии. Нетрадиционно оценивается в этих публикациях деятельность созданной осенью 1934 года Балтийской Антанты. Хотя положительное значение Балтийской Антанты и не отражается, на передний план выдвинута ее "внутренняя слабость", критика со ссылками на возможность альтернативных решений. Идеальным автор считает такой вариант, при котором до или незадолго после подписания договора о Балтийском союзе была бы достигнута договоренность между Польшей и Литвой. Это позволило бы значительно увеличить возможности Балтийской Антанты, расширить ее или превратить в военный союз. Такой союз смог бы стать подлинным фактором стабилизации и безопасности региона, образовав силу, с которой пришлось бы серьезно считаться великим державам.

Значительно точнее, чем это было ранее в исторической литературе, автор проанализировал отношение руководителей внешней политики Латвии к различным проектам Восточного пакта и идее нейтрализации стран Балтии. По новому интерпретируется также общие тенденции внешней политики Латвии в середине и во второй половине 30-х годов. По оценке автора, летом 1935 года наметился относительный поворот Латвии в направлении Москвы в пределах политики нейтралитета, который продолжался до весны 1938 года, когда образовалась Великая Германия. Под влиянием Мюнхенской конференции

Латвия стала более прогерманской, чем просоветской.

1938 год внес во внешнеполитическое положение Латвии и ее внешнюю политику и другие важные изменения. Латвия постепенно отдалялась от Лиги Наций, отказывалась от выдвинутых ею принципов коллективной безопасности государств и провозгласила курс на абсолютный нейтралитет. Это было неадекватное и неправильное решение. Оно не улучшило положение Латвии в быстро менявшейся международной ситуации. Латвия не должна была подчиняться давлению Швеции, которая, осуществляя яро выраженную эгоистическую политику /чтобы не сказать больше/, старалась освободиться от международных обязательств / 16-ая статья Устава Лиги Наций/, которые пришлось бы выполнить и в отношении государств Балтии, бывших в "постоянно угрожаемом" положении. Непрочное геополитическое положение Латвии, Эстонии и Литвы пугало не только Стокгольм, но и другие страны Скандинавии.

Весной 1939 года в политике великих держав наметились тенденции откровенно опасные для стран Балтии. Как решение Германии разрешить "польскую проблему" военными средствами, так и незаинтересованность России в защите Польши, а как же неспособность Англии оказать эффективную помощь Польше и странам Балтии способствовали образованию такой ситуации, когда стало возможным осуществить агрессивные замыслы России или Германии в Балтии. Независимо от того, какую бы политику не избрали Латвия, Литва и Эстония, им было трудно рассчитывать на сохранение суверенитета в полном объеме.

2. Балтийский вопрос на переговорах в Москве весной и летом 1939 года. В представленных для кабинетации исследованиях подвергнуты анализу переговоры Англии, России и Франции о создании "большой коалиции" против Германии. Автор рассматривает позицию и тактику каждой державы на переговорах, а также характеризует их политику

в Балтии. Главные выводы: Лондон был более заинтересован в создании "большого альянса" и сохранении статус-кво в восточной Европе, чем Москва. Россия была по существу ревизионистской страной. Ее политику в Балтии определяли не соображения укрепления своей безопасности, а экспансионистские цели.

В ходе трехсторонних переговоров был обсужден вопрос о гарантиях странам Балтии. Латвия заняла отрицательную позицию к возможным гарантиям трех стран в варианте, предложенном Москвой. Она усматривала в этих гарантиях повод для осуществления запланированной Россией оккупации Балтии. По мнению правительства Латвии, Англия и Франция не смогли бы оказать существенную помощь странам Балтии в случае войны с Германией. Единственным гарантом стран Балтии осталась бы Москва, которая бы и решала вопрос о том, возникла ли угроза Латвии и Эстонии. В этой ситуации министр иностранных дел Латвии В. Мунтерс выражал уверенность, что Латвия может принять гарантии нейтралитета лишь при условии, что их вместе с Россией, Англией, Францией обеспечивает также Германия. Однако расчеты на получение таких гарантий не были реальными.

Позиция держав на московских переговорах свидетельствовала, что страны Балтии начали утрачивать "статус" самостоятельного субъекта международных отношений. Они уже стали почти исключительно объектом политики держав.

3. Пакт Молотова-Риббентропа и Латвия. Эта тема рассматривается в публикациях в историко-географическом аспекте. Автор подверг критическому анализу различные концепции историков по отдельным вопросам предистории пакта. Такой метод позволил выделить "спорные" проблемы темы и раскрыть преступную сущность соглашения России и Германии. Пакт Молотова-Риббентропа был пактом войны, разлела, уничтожения, которому трудно найти аналог в новейшей истории Европы. Он зажег "зеленый свет" Второй мировой войне и открыл

России путь на Запад.

Пакт Молотова-Риббентропа предусматривал, что Латвия вместе с Финляндией и Эстонией "отдаются" России. Тем самым радикально менялось и место Латвии в системе международных отношений Восточной Европы. В условиях, когда началась европейская война, ликвидировано польское государство и были созданы необходимые предпосылки для осуществления Россией ее агрессивных намерений в Балтии, у Латвии возникли серьезные трудности в продолжении прежней внешнеполитической линии, ориентированной на нейтралитет. Значительно сократились также возможности дипломатического маневрирования. Фактически Латвия оказалась в безвыходном положении. Ее судьба была решена. Ликвидация независимости Латвийского государства стала лишь вопросом времени.

В этой сложной международной обстановке руководители внешней политики Латвии оказались не на уровне своих задач. Хотя в их распоряжении имелась информация о содержании секретного протокола 23 августа, они не искали достаточно интенсивно возможности сохранения независимости Латвии. Во внешнеполитическом курсе Латвии начал доминировать "элемент обреченности", скольжения по горизонтали в Восточном направлении, уступок словесному давлению России.

4. Немецкий фактор в Латвии накануне и на начальном этапе Второй мировой войны. В представленных для каблитации публикациях рассмотрены различные проявления Латвийской внешней политики, бывшие следствием немецкого фактора: Балтийская политика Германии, отношения Германии и Латвии, экономическое и политическое влияние Германии в Латвии, "антинемецкие мероприятия" авторитарного правительства К. Ульманиса, деятельность балтийских немцев, их переселение и т.д. Решение указанных проблем свидетельствует и о большом влиянии немецкого фактора на историю Латвии в межвоенный

период. Исследуя эту тему, автор выдвинул ряд нетрадиционных подходов к проблеме. Например, в вопросе о балтийской политике Германии, ее целях. Подчеркивая, что Россия и Германия были главными потенциальными претендентами на Балтийское пространство, автор считает, что до второй половины 30-х годов Германия не являлась фактором военной мощи в Европе и что Балтию в это время могла оккупировать только Россия. Даже руководители внешней политики Латвии в начале и в середине 30-х годов нередко неадекватно оценивали угрозу Германии. Фактически до заключения пакта Молотова-Риббентропа в расчетах Берлина по Балтийской политике, вопрос о том, когда, каким образом и в какой степени будет задет суверенитет Балтийских стран, оставался открытым.

Многие публикации посвящены переселению балтийских немцев. Автор рассматривает это роковое событие как предвестник надвигающегося несчастья в рамках германской политики Heim - ins - Reich. Большое внимание уделено и оценке специфических соображений Берлина, почему было принято решение о "возвращении в рейх" именно балтийских немцев. Автор считает, что переселение балтийских немцев было для Латвии невознаградимой утратой. Страну покидала такая "группа народа", которая осуществила неоценимую работу в области культуры. Из Латвии уехала самая образованная и инициативная часть ее населения. Многие местные немцы были ведущими специалистами в области экономики, здравоохранения и других сферах. С их переселением в Латвии начал формироваться "интеллектуальный вакуум".

Habilitācijai izvirzītie pūstījumi.

I Monogrāfijas, nodaļas monogrāfijās.

1. Latvijas ārpolitika un satrptantiskais stāvoklis (30. gadu otrā puse). R., 1993. - 450 lpp. (ievads, pirmā, ceturtā un piektā nodaļas, kopsavilkums).
2. 1939. Latvia and the year of fateful decisions. - R., 1994. - 170 p. (ievads, pirmā nodaļa, trešās nodaļas otrais un trešais paragrāfi, nobeigums).
3. The destiny of the Baltic Entente. R., 1994. - 105 p. (kopā ar A. Strangu).

II Rakstu sērijās.

4. Baltijas Antante un lielvalstis // Labrit. - 1994. - 9., 10., 13., 14., 16., 17., 21. jūnijā. (kopā ar A. Strangu; 7 rakstu sērija - 2 iesp. l.).
5. Baltijas jautājums padomju, angļu un franču sarunās 1939 . gada pavasarī un vasarā// Latvijas Vēsture. - 1993. - Nr. 3 - 4; 1994. - Nr. 1. (3 rakstu sērija - 2 iesp. l.).
6. Latvijas stratēģija. Trīdesmitie gadi // Latvijas Vēstnesis.- 1993. - Nr. 14 - 30. (17 rakstu sērija - 7 iesp. l.).

III. Raksti akadēmiskos izdevumos.

7. Abschied von Lettland // Baltische Briefe. - 1989. - Nr. 8/9.- S. 3. - 4.
8. Die auBerpolitische Strategie Lettlands (Mitte der 30-er Jahre). - iesniegts publicēšanai krājumā Acta Universitatis Stockholmiensis (I iesp. l.).
9. Krustceļi un sānceļi (Vācija - Latvija - PSRS 1939. gada kolīzijās) // Pretstatu cīņā. Latvija 1917. - 1950. - R., 1990.- 185 - 208. lpp. (kopā ar A. Strangu un M. Virsi.).
10. Latvijas vāciešu izceļošana 1939. gadā // Pretstatu cīņā. Latvija 1917. - 1950. - R., 1990. - 208. - 237. lpp. (Kopā ar

A. Strangu un M. Virsi.).

- II. Nazākumtautību politika Latvijā kā politiskās kultūras izpausme (1918 - 1939) // Vācu faktors Latvijas vēsturā. - R., 1992. - 2I. - 37. lpp.
12. " Rigasche Rundschau" un Hitlera iekšējā pieeja vācu Vācijā // Baltija un Vācija. - R., 1990. - 74. - 81. lpp.
13. Vācbaltiešu izceļošana no Latvijas. - iesniegts publicēšanai žurnālā Latvijas arhīvi (4 iesp. 1.).
14. Vācu vēsturnieki par Latvijas vāciešu politiskās vēstures problēmām 30. gados // Latvijas Vēsture. - 1991. - Nr. 2. - 40. - 46. lpp.
15. The Baltic Germans in Latvia (1918-1929) // Humanities and Social Sciences. Latvia. - 1994. - Nr. 2. - p. 56 - 70.
16. The German factor in Latvia: 1930' S - iesniegts publicēšanai žurnālā Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis (1,5 iesp.1.)
17. Ulmaņa autoritārās valdības antivāciskie pasākumi // Latvijas Vēstures Institūta žurnāls. - 1993. - Nr. 3. - 112.-122.lpp.

IV Citas publikācijas.

18. Baltvāciešu izceļošana 1939. gadā un latviešu sabiedrības nostāja // Literatūra un Māksla. - 1990. - 13. janvārī.
19. Demokrāts un totalitārisma pretinieks // Literatūra un Māksla.- 1990. - 13. janvārī.
20. Krustceļi un sānceļi (Vācija - Latvija - PSRS 1939. gada kolizijās) // Lauku Avīze. - 1988. - 20., 26. augustā (Kopā ar A.Strangu un M. Virsi.).
21. Latvija pirms 50 gadiem // Izglītība. - 1989. - 18. oktobrī.
22. Latvijas vāciešu izceļošana 1939. gadā // Skolotāju Avīze. - 1989. - 5., 12., 19. aprīlī. (Kopā ar A. Strangu un M. Virsi.).
23. Latvijas vāciešu izceļošana // Lauku Avīze. - 1989. - 4. augustā.

24. Latvijas nostāja pret lielvalstu garantijām // Literatūra un Māksla. - 1989. - 17. augustā.
25. Helietis Gauss un Ķīnas mūris // Atmoda. - 1989. - 24. jūlijā) Kopā ar A. Strangu un M. Virsi.).
26. Par Latvijas vāciešu izceļošanu 1939. gadā. - Iesniegts publicēšanai laikrakstā Literatūra un Māksla. (0,5 iesp.l.).
27. Par PSRS - Vācijas 1939. gada 23. augusta neuzbrukšanas līgumu // Atmoda. - 1989. - 10. jūlijā.
28. Par kādu nenotikušu darījumu pirms piecdesmit gadiem.// Diena.- 1990. - 15. decembrī.
29. Polijas neatkarības iznīcināšana // Atmoda. - 1989. - 7. oktobrī.
30. PSRS un Vācijas 1939. gada 23. augusta līgums un Latvija // Padomju Latvijas Komunisti. - 1989. - Nr.8. - 66. - 80.lpp. (Kopā ar A. Strangu.).
31. 1939. gada vasara: liktenīgo lēmumu laiks. - Iesniegts publicēšanai laikrakstā Diena (0,5 iesp. l.).
32. Cik antivāciska bija Ulmaņa režīma politika? // Izglītība. - 1991. - 23. augustā.
33. Латвийские тревоги. Сентябрь 1939 года // Атмода. - 1989.- II сентября.
34. Советско-германский договор от 23 августа 1939 года и Латвия // Коммунист Советской Латвии - 1989 - № 8. С. 66 - 76.